

ALLYUZIYA VA UNING MATN ROLI

Shermuxeimedova Nasiba Almasovna

Buxoro davlat universiteti

Rus tilshunosligi kafedrası

shermuxeimedova.n.74@gmail.com

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7878064>

ARTICLE INFO

Received: 20th April 2023

Accepted: 28th April 2023

Online: 29th April 2023

KEY WORDS

So'zlar, ishora, rus tili, ingliz tili, so'z shakllanishi, kontekst.

ABSTRACT

Bu erda rus va ingliz tillaridagi ba'zi allyuziya muammolari va ularning tillarda shakllanishi haqida yozilgan.

Ma'lumki, har qanday asar muallif tug'ilib o'sgan madaniyat doirasida yaratilgan. Bu ushbu madaniyatning ko'zgusidir va muallif o'z ishida o'z yutuqlaridan erkin yoki beixtiyor foydalanadi. Madaniy meros turli xil shakllarda, xususan matnlar shaklida qo'lga kiritilgan. Frantsuz faylasufi va adabiyot nazariyotchisi J. Derrida aytganidek, " ... dunyo matndir". Ammo bu shunchaki bir-biriga bog'liq bo'lmagan elementlarning konglomerati emas. I. I. Ilyin ta'kidlaydi: " ... har qanday matn oldingi matnlarga reaksiya". Matnlarning boshqa matnlarni o'z ichiga olgan bu xususiyati tilshunoslikda intertekstuallik deb nomlangan.

Muallifdan muallifgacha bo'lgan intertekstuallikning turli shakllari ajralib turadi. Shunday qilib, Xaynemanning so'zlariga ko'ra, intertekstuallik quyidagi shakllarda kiyinishi mumkin – tirnoq, ishora, parafraza, matn kollaji, parodiya, travesti.

Intertekstuallik atamasi 1967 yilda poststrukturalizm nazariyotchisi Y. Kristeva tomonidan kiritilgan va postmodernizmning badiiy asarlarini tahlil qilishda asosiy adabiy atama sifatida ishlatilgan. Tadqiqotchi intertekstuallikni "alohida matn ichida sodir bo'ladigan matnli interaktsiya" deb atagan.

Intertekstuallikning mohiyati shundaki, ijodning yangi harakatlari tilda, materialda, fonda va ular paydo bo'lgan va yangilashni maqsad qilgan an'analarning qadriyatlarini to'g'risida amalga oshiriladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, intertekstuallikning kontseptual asoslari 1920-yillarda V. V. Vinogradov, yu. N.Tynyanov, V. M. Jirmunskiy, B. M. Eyxenbaum, M. M. baxtin va boshqa olimlarning asarlarida asos solingan.

Iqtibos bilan bir qatorda eng ko'p uchraydigan intertekstual qo'shimchalardan biri bu allyuziyani qabul qilishdir. K. R. Novojilova allyuziyaning quyidagi ta'rifini beradi: "Alyuziya boshqa matnlarning ob'ektiv holatiga ishora qiluvchi ritorik figuradir... Alyuziya yashirin, anonim iqtibos bilan ifodalanadi va muallifning ham, o'quvchining ham tezaurusiga kiritilgan adabiy yoki umumiy madaniy fakti o'z ichiga oladi".

Matndagi allyuziyani aniqlash va unga kiritilgan implikasiyani dešifrlash o'quvchining intertekstual kompetensiyasiga bog'liq. Muallifning vazifasi o'quvchiga allyuziyani shunday

tan olish imkoniyatini berishdir. O'quvchining allel faoliyatining natijasi-bu retseptiv ma'no yaratish va matnning denotativ ma'nosini yangi ma'no bilan boyitish jarayoni.

Matnda "begona" so'z yoki matnning kattaroq qismiga duch kelgan o'quvchi uni ushbu masala bo'yicha unga ma'lum bo'lgan til birligi bilan bog'laydi. Badiiy asarda allyuziyani idrok etishning butun jarayoni qisqacha zanjir shaklida taqdim etilishi mumkin: kontekstning to'g'ridan – to'g'ri ma'nosini tushunish – boshqa asarga havolani tan olish – asosiy asar konteksti bilan o'zaro bog'liqlik – qo'shimcha ma'nolarni, subtekstlarni, "chuqur" ma'noni tushunish – bilim fondi bilan o'zaro bog'liqlik-matnni intellektual va hissiy idrok etish, uning ma'nosini anglash.

Badiiy asarning bir qismi sifatida alyuziya subtekst yaratish uchun ulkan salohiyatga ega. Bu muallifga katta miqdordagi ma'lumotni ixcham shaklda etkazish, qahramonlar yoki voqealarga o'z munosabatini bildirish, o'quvchini ma'lum bir fikrga yo'naltirish imkoniyatini beradi.

Allyuzivning tematik atributining chegaralari tarixiy voqealarga havolalarni allyuziya sifatida jalb qilish imkoniyatidan tortib, adabiy asarlarning epizodlari va qahramonlari, Injil motivlari va mifologik mavzulardagi nameklardan foydalanishgacha bo'lishi mumkin.

Tashbehlarining paydo bo'lishining asosiy manbalari turli vaqtlarda yaratilgan va tilning madaniy poydevorini tashkil etuvchi madaniy va tarixiy mahsulotlar: adabiy asarlar, afsonalar, Injil matnlari, tarixiy voqealar, qo'shiqlar, filmlar, reklama shiorlari, siyosatchilar va jamoat arboblarning nutqlari, latifalar, shuningdek kichik voqealar. bir muncha vaqt barchaning e'tiborini tortdi.

Keng rezonans ishora va iqtibosning nisbati haqida savol tug'diradi. Ushbu masala bo'yicha ko'plab qarashlar mavjud.

Ushbu masala bo'yicha ko'plab qarashlar mavjud. Aksariyat tilshunoslar allyuziya va iqtibosni bir qatorli hodisalar, bir xil turdagi turlar deb bilishadi. Biroq, ularning farqi nimada degan savol ochiq qolmoqda. M. Uiler allyuziyani iqtibos (iqtibos) va ma'lumotnoma (ma'lumotnoma) uchun umumiy belgi sifatida ko'rib chiqadi. S. Xayndsning yondashuvi ham bunga yaqin: "tashbehlar ... bilvosita (masalan, belgilanmagan tirnoq orqali) yoki to'g'ridan-to'g'ri (masalan, manbani ko'rsatadigan matnni keltirish orqali) bo'lsin, bir xil darajada ishora qiladi.

A. S. Yevseyev konsepsiyasida o'quvchini boshqa manbaga havola qilish ikki usulda amalga oshirilishi mumkin: nominatsiya va sitatsiya. Shunday qilib, u nominativ allyuziya va iqtibosli allyuziyani ta'kidlaydi. Ularning orasidagi asosiy farq denotatlar turida: nominativ allyuziyada deyarli har qanday denotat, iqtibosli allyuziyada, birinchi navbatda, matn, shuningdek, metonimik jihatdan bog'liq ob'ektlar (masalan, har qanday aniq shaxsning parodiyasi, bu erda mimik va boshqa paralingvistik xususiyatlar bilan bir qatorda sof lingvistik identifikatsiya elementlari ham takrorlanadi). parodiya qilingan shaxsga murojaat qilish maqsadi).

M. D. Tuxareli o'zlarining semantikasi bo'yicha alyuziyalarning quyidagi tasnifini taklif qiladi:

1. To'g'ri ismlar antroponimlardir. Xuddi shu guruhga quyidagilar kiradi: badiiy asarda tez – tez uchraydigan zoonimlar – hayvonlar, qushlarning nomlari; toponimlar – geografik nomlar; kosmonimlar – yulduzlar, sayyoralar nomlari; ktematonimlar – tarixiy voqealar, bayramlar,

badiiy asarlar va boshqalar nomlari; teonimlar-xudolar, jinlar, mifologik belgilar va boshqalar nomlari.

2. Injil, mifologik, adabiy, tarixiy va boshqa haqiqatlar.

Eng ko'p ishlatiladigan alyuziya turi tarixiy alyuziya bo'lib, bu asarlarning tarixiy xususiyati bilan bog'liq. Bunday ishoralarni dekodlash eng oson, chunki ular aniq va aniq, ammo shu bilan birga, bu ularning kamroq ifodali va hissiy bo'lishining sababidir. Tarixiy va adabiy tashbehlar o'quvchiga mazmunli va intellektual ma'lumotlarni taqdim etadi.

Injil va mifologik ishoralar eng ifodali va hissiydir. Qahramonning ijobiy tavsifi uchun mualliflar Bibliyadagi ishoralardan foydalanadilar. Yorqin, shov-shuvli ma'lumotlarni etkazish uchun muallif mifologik ishoralardan foydalanadi, kamroq darajada Injil va adabiy.

3. Iqtiboslar, yurish nutqlari, ifloslanish, eslash aks-sadolari. Tuzilishi nuqtai nazaridan allyuziya so'z, so'zlarning birikmasi va hajmi va tuzilishi jihatidan kattaroq og'zaki shakllanishlar bilan ifodalanishi mumkin. M. D. Tuxareli allyuziyalarni – superfrazli birliklarni, allyuziyalarni – paragraflarni, allyuziyalarni – stanzalarni, allyuziyalarni – nasriy stanzalarni, allyuziyalarni – boblarni, nihoyat, allyuziyalarni –badiiy asarlarni ajratib ko'rsatadi. Alyuziyaning so'nggi turiga kelsak, A. Mamaeva uni me'moriy deb ataydi. Bunday alyuziya boshqa badiiy asarning qismlari va xususiyatlarini takrorlaydigan butun badiiy asar bilan ifodalanadi. Ammo jahon adabiyotida bunday allyuziyaning faqat bitta misoli topilgan-D. Joysning Ullis, Gomerning Odisseyasini takrorlaydi.

Matndagi o'rni va roli bo'yicha M. D. Tuxareli allyuziyalarni predikativ yoki o'zaro va relativga ajratadi. "Tashbehlar-boshlanishlar va tashbehlar-tugashlar matnning eng muhim shakllantiruvchi daqiqalariga tegishli. Predikativ allyuziyalar bo'lib, ular butun majmuaning bir qismi sifatida kontseptual yadroga aylanadi, dominant printsipiga ko'ra ular matnning boshqa qismlarini bo'ysundiradilar. Kompozitsion jihatdan muhim qismlarda joylashgan bo'lib, ular badiiy asarning mazmunini tushunishga yordam beradi, o'xshashlik yoki qarama-qarshilik bilan yangi yashash joyiga ishora manbasining ma'nosini olib keladi. Relyatsion ishoralar badiiy asarning etakchi mavzularini belgilamaydi, balki uning rivojlanishiga hissa qo'shadi. Ular matnda necha marta uchrashganiga qarab takrorlanadigan yoki yakka bo'lishi mumkin.

* baholash va tavsiflash;

—...Aunt Alexandra would have been analogous to Mount Everest: throughout my early life, she was cold and there|| (Harper Lee, —To Kill a Mockingbird||).

Ma'lumki, Everest Himolay tog'larida joylashgan dunyodagi eng baland tog'dir. Xarakterni tog ' bilan bunday taqqoslash qo'shimcha dekodlashsiz amalga oshirilmaydi, chunki bu ishora har bir o'quvchi uchun individual bo'lgan juda ko'p turli xil uyushmalarni keltirib chiqarishi mumkin. U bir tomondan buyuklik, kuch, ustunlik va boshqa tomondan erishib bo'lmaydigan, sirli tasvirlarni yaratadi. Shu nuqtai nazardan, ushbu toponimning sovuqlik va abadiylik kabi tomonlari ajralib turadi.

* tasodifiy;

Tarixiy faktlar va shaxslarga havolalardan foydalanish asar sodir bo'lgan davr ruhini qayta tiklaydi. Margaret Mitchellning 1861-1865 yillardagi Amerika fuqarolar urushi fonida sodir bo'lgan mashhur "shamol bilan o'tgan" romanini eslash kifoya.asarda ushbu tarixiy voqea bilan bog'liq ko'plab generallar, janglar va boshqa haqiqatlar mavjud.

* matn tuzilishi;

"Matn belgi-tematik shakllanishni anglatadi: matnda uning barcha qismlarini axborot birligiga birlashtirgan ma'lum bir mavzu ochiladi."

Alyuziya tomonidan amalga oshiriladigan matn ichidagi aloqa assotsiativ birlashma shakliga ishora qiladi, chunki u badiiy asarni mahkamlashda yordam beradi va shu bilan birga tashqi tomondan qo'shimcha ma'lumot beradi.

* bashoratli.

Dahshat janrining mashhur klassikasi Stiven Kingning asari yaxshi misol bo'la oladi-Kristin.. Unda asar qahramonlarining taqdirini boshqargan jonlantirilgan mashina haqida hikoya qilinadi. Har bir bob epigraf bilan oldindan belgilanadi va har bir holatda bu Amerika avtomobillariga tegishli mashhur qo'shiqlarning satrlari. Epigrafda bobda nima sodir bo'lishi haqida ma'lumot mavjud.

Ikkinchi bob bo'yicha xulosalar.

Intertekstuallik nuqtai nazaridan har bir yangi matn oldindan mavjud bo'lgan matnlarga qandaydir reaksiya sifatida qaraladi va "mavjud matnlardan yangi matnlarning badiiy tuzilishi elementlari sifatida foydalanish mumkin". Asosiy belgilar, ya'ni.har qanday matnda intertekstuallik toifasini amalga oshirishning lingvistik usullari tirnoq, ishora, aforizm, chet el qo'shimchalari bo'lishi mumkin.

Allyuziyaning stilistik usulini aniqlash haqida gapirganda, shuni ta'kidlash kerakki, tadqiqotchilar orasida ushbu masala bo'yicha yagona nuqtai nazar yo'q.

Alyuziya (lat. allusio hazil, ishora) matn madaniyatida yoki so'zlashuv nutqida mustahkamlangan adabiy, tarixiy, mifologik yoki siyosiy faktning aniq ko'rsatmasini yoki aniq ishorasini o'z ichiga olgan stilistik shaxs.

Bu matn hosil qilish usuli bo'lib, u yaratilgan matnni har qanday pretsedent fakt-adabiy yoki tarixiy bilan bog'lashdan iborat. Allyuziya-bu ma'lum holatlar yoki matnlarga ishora. Tashbehni o'z ichiga olgan bayonotlar, so'zma-so'z ma'noga qo'shimcha ravishda, tinglovchini u yoki bu xotiralar, hislar, uyushmalarga murojaat qilishga majbur qiladigan fonga ega.

Lingvistik jihatdan teng bo'lmagan til birliklari: so'z, ibora, bayonot "ishora jarayoni" ko'rsatkichlari bo'lib xizmat qilishi mumkin. Tashbehlarining tasnifi ham xilma-xil bo'lishi mumkin.

Shunday qilib, ishora juda ifodali stilistik qabul bo'lib, muallifga fakt yoki xarakterni boshqa faktlar va belgilar bilan bog'lash orqali yorqin, assotsiativ tasvirni yaratishga, bu tasvirni ko'plab ma'nolar bilan to'ldirishga imkon beradi va bundan tashqari, o'quvchiga asar yoki parcha mazmunini oldindan ko'rish imkoniyatini beradi.

References:

1. Vasyuchenko N. N. L. N. Tolstoyning "yakshanba"romanining uslubi haqida. // Ruscha nutq. 1976. №6. 84-91 betlar.
2. Vinogradov V. V. akad rus tilining sintaksisi. A. A. Shaxmatova / / q. Zamonaviy rus tili sintaksisining savollari. - M.: Uchpedgiz, 1955 Yil. 75-100-betlar.
3. Bergelson M. B. virtual aloqaning lingvistik jihatlari / / Moskva davlat universiteti gazetasi. Tilshunoslik va madaniyatlararo aloqa.- 2002.- №1. 55-67-betlar.

4. Bondaletov V. I. internetning virtual makonida rus tili normalarining buzilishi. // Rus tili. - №6, 2009.
5. Smirnov F. E. ingliz va rus tillarida elektron aloqaning Milliy va madaniy xususiyatlari. Dis. - qaniydi? kand. - qaniydi? Filol. - qaniydi? fanlar. Yaroslavl, 2004 yil. 214s.
6. Avezov S. S. MACHINE TRANSLATION TO ALIGN PARALLEL TEXTS //International Scientific and Current Research Conferences. – 2022. – C. 64-66.
7. Sobirovich A. S. Lecturer at the Department of Russian Language and Literature Bukhara State University //Scientific reports of bukhara state university. – C. 86.